

**Unios notatserie
nr. 2/2023**

Unios
kommentarer til
regjeringens forslag til
Revidert budsjett 2023 og
Kommuneproposisjonen
2024

Brev til Finanskomiteen og Kommunal- og forvaltningskomiteen

15. mai 2023

Innhold	Side
Den økonomiske politikken.....	4
Klima	8
Kommuneøkonomien	9
Helse og omsorg.....	12
Utdanning, kompetanse og forskning.....	13
Politiet.....	15

Unios notatserie på www.Unio.no (utdrag)

- Nr 1 2006 Pensjonsopptjening for studier
- Nr 1 2007 Tjenestedirektivet – en oversikt
- Nr 1 2008 Unios innspill til Likelønnskommisjonen januar 2008
- Nr 1 2009 Makt og innflytelse i EU – fagbevegelsens rolle
- Nr 3 2009 OfTP-utvalget – en kort presentasjon og noen kritiske merknader til rapporten
- Nr 5 2009 Offentlig tjenestepensjon – om meklingsresultatet 2009
- Nr 6 2010 Kombinasjon arbeid og pensjon
- Nr 1 2011 Brutto er best
- Nr 5 2011 Uførepensjon og skatt
- Nr 7 2011 Kunnskapskommunen
- Nr 1 2012 På arbeidsgivers nåde – privat tjenestepensjon
- Nr 2 2012 Er forskning arbeid?
- Nr 5 2012 Hybriden – tjenestepensjon à la carte
- Nr 6 2012 Frontfagsmodellen – modell under press
- Nr 1 2013 Yngre årskull og offentlig tjenestepensjon
- Nr 5 2013 Ny uførepensjon i offentlig tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2013 Ny uførepensjon i privat tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2014 Offentlig tjenestepensjon målt mot andre tjenestepensjonsordninger
- Nr 5 2015 Produktivitet – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens innstilling
- Nr 2 2016 Produktivitet II – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens andre innstilling
- Nr 3 2016 Hvor høy avkastning bør det forutsettes for innskuddspensjon?
- Nr 7 2016 Innskuddspensjon – arbeidsgivers drøm
- Nr 8 2016 Cappelen-utvalget
- Nr 1 2020 Korona unntakstilstand
- Nr 2 2020 Finanspolitiske tiltak i forbindelse med korona-pandemien
- Nr 4 2020 Om å ta ut folketrygden ved 67 år og fortsette i jobb – virkninger av samordningsreglene
- Nr 5 2020 Medlemmer og yrkesaktive i LO, Unio, YS og Akademikerne
- Nr 4 2021 Før statsbudsjettet 2022 (og stortingsvalget 2021)
- Nr 2 2022 Unios kommentarer til Revidert budsjett 2022 og Kommuneproposisjonen 2023
- Nr 3 2022 Trygdeoppjøret 2022
- Nr 4 2022 Unios kommentarer til Støre-regjeringens forslag til statsbudsjett for 2023
- Nr 1 2023 Unios innspill til regjeringen Støre i forkant av statsbudsjettet 2024

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringssaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

Unios overordnede krav til RNB 2023 og Kommuneproposisjonen 2024

Utdanning, helse og omsorg

Bemannings situasjonen i velferdstjenestene er knapp. Kompensasjonen for at anslagene for lønns- og prisveksten i år ble satt alt for lavt i fjorårets statsbudsjett er derfor helt nødvendig. Uten en slik kompensasjon, hadde velferdstilbudet blitt markert dårligere. Norsk økonomi står ved et vendepunkt. I en situasjon der pengepolitikken virker kraftig innstrammende, er det viktig at finanspolitikken trekker i motsatt retning slik at arbeidsledigheten ikke øker og fester seg på et høyere nivå. Kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg må prioriteres både i kommunesektoren og i sykehusene. Kommunesektoren må sikres samme mulighet som sykehusene til å tilby gode utdannings- og helsetjenester til befolkningen og sikre nok kvalifisert arbeidskraft med høyere utdanning til velferdstjenestene. Utfordringene med å rekruttere og beholde må tas på alvor. De frie inntektene til kommunene må økes med minst 1 mrd. kroner ut over regjeringens forslag i RNB 2023 og med minst 2 mrd. kroner ut over den demografiske utgiftsveksten inkl. økte pensjonsutgifter i 2024.

Forebygging

Forebyggingsperspektivet må gis bedre økonomisk handlingsrom i flere sektorer. Forebygging reduserer behovet for dyrere tiltak seinere og reduserer de samfunnsøkonomiske kostnadene av f.eks. frafall og utstøting. Elever og studenter ble hardt rammet under pandemien med tapt læring og økt uhelse. Utdannings- og arbeidsmarkedspolitikken må styrkes med flere utdannede lærere og flere plasser under arbeidsmarkedstiltakene, også for å følge opp de mange flykningene fra Ukraina. Folkehelse, rehabilitering og skolehelsetjenesten må prioriteres. Den kommunale helse- og omsorgstjenesten trenger økt bemanning, utvikling av kompetanse, digitalisering og heltid som norm. Politiet må i samsvar med nærpolitireformen, ha mer ressurser til å forhindre at kriminalitet skjer, særlig i ungdomsmiljøene.

Forskning, omstilling og bærekraft

Klimastatus og -plan må vise at vi klarer 2030-målene med god margin, hvis ikke må CO₂-avgiften økes raskere de nærmeste årene. Statlige virksomheter, universiteter og høyskoler må få tilgang til en tilsvarende støtteordning som Klimasats i kommunal sektor og ENØK-tiltak gjennom ENOVA. Forskning er viktig for samfunnsberedskapen i tillegg til å danne grunnlaget for kunnskapsutvikling, omstilling, kvalitet mv. Den statlig forskningsinnsats må økes til 1,5 pst av BNP i stortingsperioden, og grunnbevilgningene i UH-sektoren økes. Den maritime næringen med norske arbeidsplasser har en viktig rolle i det grønne skiftet.

15.5.2023

Unios kommentarer til Revidert budsjett 2023 og Kommuneproposisjonen 2024

Kompensasjon for fjorårets lave anslag på lønns- og prisveksten i år var helt nødvendig. Uten en slik kompensasjon, hadde velferdstilbudet blitt markert dårligere. Unio påpekte dette allerede i forbindelse med at statsbudsjettet ble lagt fram i fjor høst. Norsk økonomi står nå ved et vendepunkt, arbeidsledigheten stiger og pris- og kostnadsveksten vil være høy både i år og neste år. Kraftig økning i rentene på kort tid har redusert husholdningenes og virksomhetenes handlingsrom. Det er da riktig å føre en ekspansiv finanspolitikk og motvirker de kraftige innstrammingene fra pengepolitikken for å sikre velferden og kjøpekraften til de svakeste. Budsjettpolitikken må hindre at arbeidsledigheten fester seg på et høyere nivå og bidra til at forskjellene blir mindre.

Økt arbeidsledighet kan over tid bli en tyngre kostnad for den enkelte og samfunnet enn kostnaden ved noe høyere inflasjon i noe tid. Vi må unngå at flere unge kommer i varige stønadsløp. Økt satsing på forebygging på alle områder kan redusere behovet for dyrere behandling og redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene av frafall og utstøting. Økt bemanning i kjernetjeneste utdanning, helse og omsorg er nødvendig for å styrke velferden og sikre nok kvalifisert arbeidskraft med høyere utdanning til å levere gode utdannings- og helsetjenester.

Den økonomiske politikken

Utviklingen hos våre handelspartnere er fortsatt preget av levekostnadskrise og krigen i Ukraina. Fallende gasspriser har bedret de økonomiske utsiktene noe på kort sikt, og de økonomiske prognosene for internasjonal økonomi er noe oppjustert. Kinas økonomiske utsikter er bedret, og utsiktene i Euroområdet ser også bedre ut, sammenliknet med de prognoser som ble gitt rundt årsskiftet.

Veksten dempes, og regjeringen bruker oljepenger for å opprettholde aktiviteten

Norsk økonomi står ved et vendepunkt. Veksten i norsk økonomi er i ferd med å dempes og arbeidsledigheten øker. Etter to år med om lag 4 pst vekst i fastlandsøkonomien i 2021 og 2022 blir veksten på beskjedne 1 pst i år og neste år, ifølge regjeringens anslag i RNB. Dette er en halvering sammenliknet med anslagene i nasjonalbudsjettet fra i fjor høst. Den kraftige innstrammingen i pengepolitikken med økte renter har dempet veksten i norsk økonomi. Kjøpekraft tilsvarende mer enn 100 mrd. kroner inndras fra husholdningene og virksomhetene pga. renteøkningene. I tillegg kommer den økte prisveksten. Økte renter og økte priser slår kraftig ut i lavere vekst, og effektene av renteøkningene vil øke, både av de som er gjennomført og de som kommer.

Tabell 1: Økonomiske anslag for norsk økonomi 2021-2024

	2021	2022	2023		2024	
	SSB mars 23	RNB* mai 23	RNB mai 23	SSB mars 23	RNB mai 23	SSB mars 23
Privat konsum	4,4	6,8	-0,4	1,2	0,7	1,5
Offentlig konsum	5,0	0,1	0,1	1,2	..	1,7
Br.inv. i utvinning og rørtransport	-2,1	-5,5	3,0	5,0	4,0	6,0
Br.inv. fastlandsbedrifter	5,0	14,5	0,6	1,4	2,0	-1,7
Boliginvesteringer	3,0	-1,4	-5,3	-3,2	-2,1	1,2
Br.inv. i offentlig forvaltning	-4,5	0,9	1,2	1,1	..	4,3
Eksport tradisjonelle varer	4,6	9,4	5,6	5,3	3,9	3,1
Import tradisjonelle varer	5,7	9,3	1,1	-0,2	1,5	1,6
BNP Fastlands-Norge	4,2	3,8	1,0	1,3	1,0	1,6
- industri og bergverk	3,8	0,7*	-	-0,7	-	2,5
Sysselsatte personer	1,2	3,9	0,8	0,6	0,2	0,1
AKU-ledighet, nivå	4,4	3,2	3,6	3,6	3,7	3,8
Registrert helt ledige NAV		1,8	1,8	-	2,0	-
Årslønn	3,5	4,3	5 ¼	5,0	..	4,5
KPI	3,5	5,8	5,4	5,0	3,7	2,3
KPI-JAE	1,7	3,9	5,8	5,4	3,8	2,8
Sparerate husholdningene, nivå	12,7	3,6*	-	0,8	-	3,0
Pengemarkedsrente, nivå	0,5	2,1	3,9	3,5	3,5	2,9
Utlånsrente, rammelån, nivå	2,1	2,9*	-	4,7	-	4,6
Råoljepris, kroner per fat	609	951*	-	858	-	813
Importveid kronekurs (I-44), positivt tall angir svakere krone	-5,3	1,2	8,2	7,5	0,9	0,5

Kilder: Økonomiske analyser 1/2023 (SSB 10. mars 23) og Revidert nasjonalbudsjett 2023 (FIN 11. mai 23). Tall merket stjerne er SSBs anslag fra mars hvor RNB ikke gir anslag.

De økte rentene og økte prisene gir lavere privat konsum. RNB anslår at konsumet går ned med 0,4 pst i år og at veksten i 2024 er på beskjedne 0,7 pst. Det private konsumet er den største driveren i økonomien og utgjør om lag halvparten av norsk økonomi. Negativ eller lav konsumvekst slår rett ut i lavere vekst i fastlandsøkonomien.

Den svake krona gir derimot svært store inntekter målt i kroner for bl.a. eksportindustrien. Høye oljeinvesteringer etter oljeskattepakka gir også bidra til veksten de nærmeste årene.

Ekspansiv finanspolitikk riktig når pengepolitikken trekker kraftig i motsatt retning

Regjeringens svar i RNB, som Unio har etterlyst helt siden statsbudsjettet ble lagt fram i fjor høst, bl.a. ved å kreve oppdaterte anslag i forbindelse med budsjettforhandlingene i fjor, er nå å bruke mer penger for å kompensere offentlig virksomhet og personer som er avhengig av trygder og overføringer for den høye pris- og kostnadsveksten.

Regjeringen øker oljepengebruken med 56 mrd. kroner sammenliknet med statsbudsjettforslaget i fjor høst. Det tilsvarer et uttak fra oljefondet på 3,0 pst. Samlet anslås det at oljepengebruken i 2023 nå blir 373 mrd. kroner. Videre anslås det at den samlede

Oljepengebruken vil bidra til å stimulere fastlandsøkonomien med 0,3-0,4 prosent, som er et betydelig bidrag til økt aktivitet (mot nær null i det opprinnelige statsbudsjettet), men dette må ses på bakgrunn av at pengepolitikken, med økte renter for husholdninger og virksomheter, isolert sett trekker aktiviteten betydelig ned. Det er derfor riktig, slik Unio har påpekt en rekke ganger, at finanspolitikken i dagens situasjon må være ekspansiv for å balansere ut de sterkt kontraktive effektene av pengepolitikken. Alternativet er kraftigere økning i arbeidsledigheten.

RNB anslår at antall sysselsatte personer vil øke med 0,8 pst i år, det er litt høyere enn anslaget fra SSB. AKU-ledigheten anslås å gå opp fra 3,2 pst i fjor til 3,6 pst i år, og bare øke marginalt til 3,7 pst i 2024. Dette er om lag som SSBs siste anslag for ledigheten.

Oljepengebruken og de store pengene

Av de 56 milliarder kronene i økt oljepengebruk, går 27 mrd. til kompensasjon for høy pris- og kostnadsvekst, 17 mrd. til Nansen-programmet for Ukraina, 6 mrd. mer til flykninger, 2,5 mrd. til økt aktivitet i sykehusene og 0,6 mrd. mer til kommunene. Videre går strømstøtten ned med 27 mrd, men for statens inntekter utliknes dette av lavere anslag på skatteinntektene på 29 mrd.

Noen har kritisert økningen i oljepengebruken, det er vanskelig å forstå når summen av pris- og kostnadskompensasjon og krigsrelaterte utgifter utgjør nesten 95 prosent av de 56 milliardene. Oljepengebruken ligger på 3 prosent av fondets midler, 3 prosent omtales nå av enkelte som et tak, det er ikke riktig, selv om vi under normale økonomiske forhold bør tilpasse oss med mindre oljepengebruk enn 3 pst. Vi er derimot langt fra en normalsituasjon. Ukraina-relaterte utgifter utgjør i år 43 mrd. kroner, av dette har 22 mrd. kroner kommet til etter at budsjettet ble vedtatt i fjor høst.

Den svake krona må få større oppmerksomhet i pengepolitikken

Regjeringen antar at rentene vil øke mer enn SSBs anslag både i år og neste år. Pengemarkedsrenta anslås til 3,9 pst i år og 3,5 pst i 2024. Regjeringen ser mao. for seg at både priser og renter når en topp i år for så å gå noe ned. Krona anslås å svekke seg betydelig i år og noe i 2024. Dette gjør det vanskeligere å få priser og renter ned. Den underliggende prisveksten målt ved KPI-JAE anslås høyere enn KPI-veksten både i år og neste år, noe som viser at prisveksten har spredd seg til store deler av økonomien, selv om det meste av bakgrunnen for prisveksten kan forklares med forhold utenfor våre landegrenser. Det har vært riktig å øke rentene, tempo kan alltid diskuteres. Det er imidlertid meget vanskelig for oss å ha en rente som er mye lavere enn eurolentene. Pengepolitikken må nå også ta hensyn til den svært svake krona som gjør det vanskeligere å få prisveksten ned.

Unngå varige stønadsløp for ungdom

Regjeringen foreslår en økning i antall tiltaksplasser på 1500 fra 2. halvår i år. Det er en svak økning av flere grunner. Arbeidsledigheten forventes å øke med 12 000 personer i 2023, antall ukrainske flykninger i 2023, som også er målgruppe for arbeidsmarkedstiltakene, er oppjustert fra 10 000 i budsjettforslaget i fjor høst til 40 000 i RNB, og endelig er nivået på de arbeidsmarkedstiltakene rettet mot ordinære arbeidssøkere i utgangspunktet på et lavt nivå.

Ungdommen sliter fortsatt etter koronaen, mange ble hardt rammet av pandemien, med svekket læringsutbyttet for mange og økt ensomhet og psykiske vansker for andre. Digital

hjemmeundervisning rammet mange i levekårsutsatte byområder hardere enn andre. Etterslepet etter koronaen må tas på alvor. Lavterskeltilbud innenfor psykisk helse, f.eks. skolehelsetjenesten, og utdanningen på alle nivåer må styrkes. Sysselsettings- og arbeidsmarkedspolitikken må hindre at flere unge kommer inn i varige stønadsløp. Antall tiltaksplasser bør minst økes med 2000 ut over regjeringens forslag i RNB.

Skatt for mer velferd og bedre fordeling

Brede skattegrunnlag sikrer effektiv ressursbruk og gjør det lettere å føre en omfordelende politikk. Det er potensiale for å utvide skattegrunnlagene for å finansiere velferd eller redusere andre mer vridende skatter.

Unio har siden 2005 vært pådriverer for økt bruk av grunnrentebeskatning og viser til Skatteutvalget som foreslår økt bruk av grunnrenteskatt på f.eks. vannkraft, havbruk, vindkraft på land og fiskeri. Høyere strømpriser i framtida vil også gjøre havvind lønnsomt, da bør det forberedes for grunnrenteskatt også her.

Nok et år med reallønnsnedgang for mange

Regjeringen anslår lønnsveksten i 2023 til 5 ¼ prosent og KPI-veksten til 5,4 pst. Lønnsanslaget er på frontfagsramma, mens prisanslaget er godt over TBUs anslag i forkant av årets lønnsoppgjør på 4,9 pst. Regjeringens nye prisanslag betyr at lønnsoppgjøret er nullet ut, og at mange får nok et år med reallønnsnedgang.

Det høye prisanslaget fra regjeringen er også et signal til de som har lokale forhandlinger i privat sektor, ikke minst gjelder dette industrifunksjonærene som forhandler all lønn lokalt, om å ta ut sin del av de store overskuddene i de konkurranseutsatte næringene som profiterer på den svake krona. Med KPI-anslag på 5,4 pst kan prisene øke med 0,25 prosent hver måned ut året. Gitt en slik bane, vil prisveksten på slutten av året fortsatt være meget høy på 4,6 pst.

Regjeringen anslår videre i RNB at prisveksten i 2024 vil ligge på 3,7 prosent som er hele 1,4 prosentpoeng høyere enn SSBs siste anslag for 2024. Det vil selvsagt gjøre lønnsoppgjøret i 2024, som er et hovedoppgjør, meget krevende.

God regulering av pensjonene og skattelette til de med lavest pensjon

Reguleringen av løpende pensjoner med gjennomsnitt av lønns- og prisvekst ble vedtatt i 2021, men gjennomføres helt og fullt fra i år. Trygdeoppgjøret blir meget godt i år med regulering av løpende pensjoner fra 1. mai på over 8,5 pst. Den høye reguleringen skyldes alt for lave anslag for lønnsveksten i trygdeoppgjøret i 2022. Det skal etter reglene kompenseres fullt ut i år.

Skattereglene for pensjonister har et særskilt skattefradrag (pensjonsskattefradraget) som skal sikre at de som har minstepensjon eller en pensjon som er litt over dette, ikke betaler skatt. Siden beløpsgrensene for pensjonsskattefradraget ikke har hold følge med pensjonsveksten, foreslår regjeringen i RNB at fradraget økes og i tillegg foreslås det at innslagstidspunktet for nedtrapping av fradraget også økes.

Innslagspunktet for skatt på pensjon økes fra 240 500 kroner til 250 350. Forslaget innebærer en skattelette på opptil 4 500 kroner. Alle som har pensjon under ca. 373 650 kroner vil få en skattelette med det nye forslaget som gjelder fra 1. januar 2023. Unio støtter forslaget.

Maritim næring

Norsk maritim kompetanse er avgjørende for å lykkes med næringsutviklingen i havrommet og grønn omstilling. Det krever en konkurransedyktig nettolønnsordning som fjerner taket og utvider dekningsområdet. Det krever videre en tydelig satsing på kompetanse, utdanning og etter- og videreutdanning. Oppfølgingen av regjeringens lovforslag om norske lønns og arbeidsvilkår på norsk sokkel og i norske farvann, samt en løsning for offshore, er avgjørende for å oppnå dette, men ikke tilstrekkelig.

Unio vil peke på at det må tas politiske veivalg for å få gods fra vei til sjø og bane. Videre vil nye energiformer kreve økt satsing på redningsdykkertjenester, brann, redning og beredskap. Det må også avsettes nødvendige midler på helse, miljø og sikkerhet og arbeidslivsforskning i forbindelse med de omfattende omstillingene i de maritime næringene.

Klima

Unio har merket seg at regjeringen setter av 100 mill. kroner til energieffektivisering i kommunale boliger, styrker ENOVA med 500 mill. kroner, viderefører støtten til Langskip (karbonfangst- og lagring), varsler innføring av avansert biodrivstoff til sjøfart og krav om nullutslipp til ferjer og hurtigbåter. Dette er bra, men på langt nær tilstrekkelig om klimagassutslippene skal halveres innen 2030. Hovedinntrykket av en for svak klimasatsing i statsbudsjettet blir stående. Dette må rettes opp i 2024-budsjettet.

Klimasats i all offentlig virksomhet

Kommunene har en sentral rolle i arbeidet med klimakutt, men det er ikke foreslått økning av Klimasats, som regjeringen i sitt forslag til statsbudsjett i fjor høst forslo å skrote, men som SV reddet i budsjettforhandlingene og fikk inn 100 mill. kroner. Denne ordningen må styrkes ytterligere. En Klimasats-ordning må omfatte både kommuner og statlige virksomheter, og ENOVA må styrkes for å gi ENØK-støtte også til statlige virksomheter, sykehus og universiteter og høyskoler på lik linje med næringslivet. Stat og kommuner må sikres grønn innkjøps- og anbudskompetanse og gis mulighet til å bruke denne mer aktivt.

Både skatte- og avgiftspolitikken og energipolitikken må innrettes slik at vi når klimamålene. Unio støtter prinsippet om at forurenser skal betale, og mener at økonomiske virkemidler i klimakampen må brukes i større grad.

Goder og byrder må fordeles på en slik måte at ulikheter i samfunnet reduseres. Ved å belønne, eller legge til rette for, klimavennlig atferd og avgiftsbelegge forurensende atferd, kan myndighetene framskynde de nødvendige omstillingene. Sosiale utslag av økte miljøavgifter må kompenseres gjennom skattelettelser, overføringer og bedre og billigere offentlige tjenester.

Øk CO₂-avgiften raskere hvis utslippene ikke går nok ned

De årlige utslippsbudsjettene, Klimastatus og -plan, må stadig forbedres og ha klare mål om utslippsreduksjoner på sektor og næringsnivå. CO₂-avgiften må økes så den minst når opp i 2000 kroner per tonn i 2030. Hvis utslippene ikke går raskt nok ned, bør CO₂-avgiften økes

raskere tidlig i perioden fram til 2030. Skal vi klare målene som er satt for dette tiåret, må de årlige reduksjonene være i størrelsesorden 8 pst, dvs. like store som i koronaåret da store deler av næringslivet ble stengt ned.

Unio krever:

- Klimastatus og -plan for 2024 må vise at vi klarer 2030-målene med god margin, hvis ikke må CO₂-avgiften økes raskere de nærmeste årene.
- CO₂-avgiften må omfatte alle aktiviteter i ikke-kvotepliktig sektor.
- Klimasats økes med 500 mill. kroner i 2023 for å støtte klimaarbeidet i kommunene.
- Statlige virksomheter må få tilgang til en tilsvarende støtteordning som Klimasats i kommunal sektor og ENØK-tiltak gjennom ENOVA.

Kommuneøkonomien

Kommunesektorens frie inntekter i 2023 må økes med minst 1 milliard kroner ut over regjeringens forslag i Revidert budsjett. I 2024 må de frie inntektene økes med minst 2 mrd. kroner ut over det som følger av den demografiske behovsveksten mv. Regjeringens forslag i Kommuneproposisjonen gir ikke noe handlingsrom ut over å dekke opp for den demografiske behovsveksten. Økningene på til sammen 3 milliarder kroner i år og neste år er nødvendig for å unngå kutt og gi rom for å styrke kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg.

Kvaliteten i kjernetjenestene må sikres

Kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg er avhengig av en sterk kommuneøkonomi. Disse tjenestene finansieres i hovedsak av kommunenes frie inntekter. Skal kjernetjenestene opprettholdes på samme nivå eller kvaliteten økes, må de frie inntektene økes ut over den demografiske utgiftsveksten og andre formål som spiser av de frie inntektene. Alternativt må deler av tjenestetilbudet finansieres med økte øremerkede midler. Unio er åpen for å vurdere øremerkede løsninger for å sikre bedre kjernetjenester i kommunene.

Flat utvikling i andel årsverk i kommunesektoren

Nasjonalregnskapet viser at kommunesektorens andel av samlede årsverk i økonomien har ligget flatt de siste 10 årene. I 2022 var det en betydelig nedgang i andelen på hele 0,5 prosentpoeng. I perioden 2003 til 2022 har andelen økt fra 17,6 til 18,3 prosent. Det er ikke nok for å holde tritt med den generelle befolkningsveksten, en økende andel eldre og nye reformer og oppgaver for kommunene. Kommunesektoren er ingen sysselsettingsvinner.

Kommuneøkonomien 2023: Må kutte i kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg

Kommunesektoren får kompensert for økt lønns- og prisvekst beregnet til 6,9 mrd. kroner. Regjeringen anslår imidlertid at sektoren vil få en merskattevekst på 4,3 mrd. kroner sammenliknet med anslaget i vedtatt statsbudsjett. I RNB foreslås det derfor at sektoren kompenseres for differansen på 2,6 mrd. kroner. I tillegg foreslår regjeringen 600 mill. kroner «på toppen» siden det er knyttet stor usikkerhet både til skatteinntangen og kostnadsveksten, slik at inntektene samlet økes med 3,2 mrd. kroner i 2023. Av dette utgjør økningen i frie inntekter 600 mill. kroner som skjjevfordeles etter kommunenes skatteinntang.

Tabell 2: Kommunesektorens økonomiske handlingsrom 2023*

Vedtatt økning i frie inntekter 2023 før jul 2022	2,6 mrd.
- Demografikostnader som må dekkes innenfor de frie inntektene	-2,6 mrd.
- Reduserte pensjonskostnader	0,1 mrd.
+ Økning i frie inntekter RNB ut over komp. for økt pris- og kostnadsvekst	0,6 mrd.
«Brutto økt handlingsrom» for kommunesektoren i 2023	0,7 mrd.
- Årlige utgifter utenom kjernetjenester, forsiktig anslag	1-2 mrd.
Netto økonomisk handlingsrom frie inntekter for kjernetjenester 2023	-0,3 til -1,3 mrd.

*Sammenliknet med inntekter i 2022 anslått i RNB 2022.

Regjeringen forklarer den økte skatteveksten bl.a. med at sysselsettingsveksten i 2023 er høyere enn ventet. Dette kan ikke stemme da både Nasjonalbudsjettet 2023 og Revidert nasjonalbudsjett 2023 har samme anslag på 0,8 pst på veksten i antall sysselsatte personer samlet i økonomien i 2023.

I det vedtatte statsbudsjettet for 2023 var økningen i de frie inntektene justert for demografi og pensjon 0,1 mrd. kroner. Etter at tradisjonelle utgiftene som f.eks. toppfinansiering av ressurskrevende brukere, vedlikehold av fylkesveier, ras og flomsikring mv. som spiser av de frie inntektene før kjernetjeneste får sitt, var netto økning for kjernetjenestene langt over 1 milliard kroner i minus. Regjeringens forslag i Revidert budsjett på 600 mill. kroner ut over pris- og kostnadskompensasjon er isolert sett bra, men det bidrar kun til at kommune-Norge må kutte litt mindre i kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg i år.

Kommuneproposisjonen 2024 – innstramming for kjernetjenestene

Regjeringen legger i Kommuneproposisjonen 2024 opp til en realvekst i frie inntekter i kommunesektoren i 2024 på mellom 5,6 og 5,9 mrd. kroner. Veksten regnes fra anslått inntektsnivå i RNB 2023 og er korrigert for midlertidige tiltak og tar utgangspunkt i det høyere inntektsnivået i 2023 etter pris- og lønnskompensasjon.

Den demografiske utgiftsveksten som er knyttet til de frie inntektene i 2024 anslås til 3,9 mrd. kroner. Videre anslår regjeringen, under stor usikkerhet, at kommunesektorens pensjonskostnader ut over anslått lønnsvekst i 2024, vil øke med 1,2 mrd. kroner.

Innenfor veksten i de frie inntektene ligger en satsing på 150 mill. kroner til psykisk helse og rus, 100 mill. kroner til de kommuner som taper mest på modellen for gradert basiskriterium og 300 mill. kroner til fylkeskommunene pga. endringer i inntektssystemet.

Trekker vi fra for økte kostnader knyttet til demografi, pensjon og regjeringens prioriteringer innenfor de frie inntektene, sitter vi igjen med nærmest null i økning i de frie inntektene (-0,1 til 0,2 mrd. kroner). Fra tidligere vet vi at kommunen må bruke av de frie inntektene på en

Tabell 3: Kommunesektorens økonomiske handlingsrom 2024*

Regjeringen Støres anslag på økning i frie inntekter 2024	5,6 – 5,9 mrd.
- Demografikostnader som må dekkes innenfor de frie inntektene	3,9 mrd.
- Reduserte pensjonskostnader	1,2 mrd.
«Brutto økt handlingsrom» for kommunesektoren i 2024	0,5 – 0,8 mrd.
- Psykisk helse og rus	0,15 mrd.
- Kompensasjon gradert basiskriterium	0,1 mrd.
- Endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene	0,3 mrd.
«Brutto» etter regjeringens prioriteringer innenfor de frie inntektene	-0,1 - 0,2 mrd.
Andre økte utgifter som spiser av de frie inntektene	
Bemannings- og pedagognorm barnehager	-0,8 mrd.
Toppfinansiering ressurskrevende brukere	-0,3 mrd.
Vedlikehold av fylkesveier	-0,5 mrd.
Ras-, flom- og skredsikring	-0,4 mrd.
Barnevernsreformen	-x mrd.
Annen mervekst helse og omsorg som ikke fanges opp av demografikostnadene	-x mrd.
Netto økonomisk handlingsrom frie inntekter for kjernetjenester 2024	minst -1 mrd.

*Sammenliknet med inntekter i 2023 anslått i RNB 2023.

rekke andre områder (se tabell), noe som innebærer at kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg vil måtte kutte tjenestetilbudet betydelig i 2024 med regjeringens forslag i Kommuneproposisjonen, kanskje så mye som 2 mrd. kroner. Det er alvorlig når vi vet at kommunesektoren allerede sliter med å levere gode velferdstjenester, skolene har mange ansatte uten lærerutdanning, grunnbemanningen er for lav i helsetjenestene og for lite brukes på forebygging som kan redusere helsekostnadene.

Unio krever:

- De frie inntektene i 2023 økes med minst 1 mrd. kroner ut over regjeringens forslag i RNB for å styrke kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg.
- De frie inntektene i 2024 økes med minst 2 mrd. kroner ut over det som følger av den demografiske behovsveksten og økte utgifter til pensjon for å styrke kjernetjenestene.

Helse og omsorg

Regjeringens forslag til veksten i de frie midlene til kommunesektoren er ikke nok til å styrke kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg, det gjelder både for i år og for neste år, se omtale under kommuneøkonomien. Sykehusene får imidlertid en vekst på 2,5 mrd. kroner i Revidert budsjett ut over kompensasjon for pris- og kostnadsvekst som gjør det mulig å øke aktiviteten.

Spesialisthelsetjenesten

Det er bra at regjeringen kompenserer sykehusene for økt lønns- og prisvekst så de ikke blir nødt til å kutte i pasientbehandlingen. Stabile rammevilkår er viktig. Unio er videre fornøyd med at regjeringen øker bevilgningene til spesialisthelsetjenesten med 2,5 mrd. kroner slik at aktiviteten kan øke noe ut over nivået foreslått i statsbudsjettet i fjor høst. Det trenger sykehusene.

Kommunehelsetjenesten

Regjeringen foreslår å øke tilsagnsrammen for investeringstilskudd til heldøgns omsorgsplasser med 2 mrd. kroner, slik at det kan bygges 1500 flere plasser. Driftsbevilgningen i 2023 økes med 200 mill. kroner. Heldøgns omsorgsplasser trengs - sykehjemsplasser, bofelleskap og flere plasser for behandling av psykisk sykdom og ruslidelser. Unio mener det er bra at regjeringen frigjør midler og satser på å utvikle eldreomsorgen og tjenester innen psykisk helse. Det trengs langt mer kapasitet for å behandle syke eldre, som vi vet kommer de neste årene. Vi er utålmodige på en robust og langsiktig satsing i regjeringens eldrereform (bo trygt hjemme), som er varslet før sommeren. Parallelt med gode omsorgstjenester, haster det med prioriteringer som tar Helsepersonellkommissjonens rapport på alvor. Det må satses på helsefremmende, forebyggende og rehabiliterende innsats, som fremmer mestring og setter flest mulig i stand til å klare seg selv. Slike prioriteringer er ikke gjort i revideringen av statsbudsjettet.

Tilskudd til lavterskel tilbud innen psykisk helse og rus

Unio mener det er bra at regjeringen velger å prioritere tilskudd til etablering av lavterskeltilbud innen psykisk helse og rus. Dette er positive signaler frem mot regjeringens store satsinger, opptrappingsplan for psykisk helse (kommer i juni) og forebyggings- og behandlingsreformen som er varslet i starten av neste år. Rapporter viser at tilbudet langt fra er godt nok i dag. Vi trenger bedre organisering, oppgavedeling og utvikling for at befolkningen skal få den helsehjelpen de har både krav på og behov for.

Tørn-prosjektet

Unio støtter også regjeringens forslag om å utvide Tørn-prosjektet i KS og gjøre det til et nasjonalt program mot både kommunene og spesialisthelsetjenesten. Tørn kan gi kommuner og helseforetak bistand i kunnskapsbasert utvikling innen ansvars- og oppgavedeling i enheter, mellom enheter og mellom nivåene i helse- og omsorgstjenesten.

Det er viktig at prosjektet legger til grunn partssamarbeid og medarbeiderinvolvering for å sikre effektiv bruk av kompetanse, faglig veiledning, bedre forløp og mindre forbruk totalt av tjenester for de ulike grupper helsepersonell i helse- og omsorgstjenesten.

Utdanning, kompetanse og forskning

Barnehager

Unio er positive til at regjeringen foreslår øremerkede midler til læremidler, men vil samtidig understreke behovet for at denne satsningen må vare lengre enn ett år. Læremiddelsituasjonen i skolen er krevende.

I regjeringens strategi for barnehagekvalitet, *Barnehager mot 2030*, understrekes viktigheten av barnehagelærerne. Regjeringen har som ambisjon at 50 prosent av de ansatte i barnehagen skal være barnehagelærere innen 2025. For at denne ambisjonen skal kunne realiseres, må arbeidet med å ansette flere barnehagelærere starte så raskt som mulig. Det må derfor avsettes ytterligere 150 mill. kroner i 2023, slik at kommunale og private barnehager kan starte det helt nødvendige arbeidet med å rekruttere flere barnehagelærere.

Bistand til utdanning

Unio er skuffet over at regjeringen nok en gang velger å kutte i bistanden til utdanning. Pandemien har hatt omfattende negative konsekvenser for barn og unges adgang til utdanning globalt. I en slik situasjon mener Unio det er spesielt uheldig å kutte i bistanden til utdanning.

Unio krever:

- Det må bevilges 150 mill. kroner, slik at kommunale og private barnehager kan starte det helt nødvendige arbeidet med å rekruttere flere barnehagelærere.
- Det foreslåtte kuttet på 152 millioner kroner på bistandsbudsjettet Kap. 161 Utdanning, forskning og faglig samarbeid post 71 reverseres.

Høyere utdanning og forskning

Det er bra regjeringen viderefører ordningen med stipend for støtte til bolig og reise for praksisplasser langt unna studiestedet. Vi trenger helsepersonell over hele landet, og det er viktig med et desentralisert tilbud for å rekruttere helsepersonell også i distriktene.

Vi må ha som ambisjon at elevene sikres lærere med godkjent lærerutdanning i alle timer. For å nå en slik målsetning, kreves det både lovendringer og budsjettmessige tiltak. Det bør komme klart fram i den nye opplæringsloven at den som skal ansettes i undervisningsstilling i grunnskolen og videregående opplæring, skal ha fullført og bestått godkjent lærerutdanning. Dispensasjon kan kun gis under forutsetning av at det gjennomføres nødvendig utdanning som leder fram til godkjent lærerutdanning. Regjeringen må gjennom statsbudsjettet utvide og målrette pågående tiltak som skal kvalifisere ansatte i undervisningsstillinger uten lærerutdanning. God kvalitet i opplæringen avhenger av tilstrekkelig mange lærere med godkjent utdanning. Regjeringens tiltak for å rekruttere og beholde lærere må videreføres. Dette gjelder blant annet å videreføre og øke bevilgningene til sletting av studiegjeld for de som gjennomfører lærerutdanning på normert tid, og som jobber som lærer i skolen.

Regjeringens bevilgning til NOKUT for å få ned behandlingstiden på akkrediteringssøknader var helt nødvendig. NOKUT har opplevd store kutt, samtidig som det er blitt langt flere akkrediteringssøknader. Det er gitt klare signaler om at fagskolene skal prioriteres, men Unio mener det også er nødvendig å få unna køen av søknader fra universiteter og høyskoler.

Norge og Europa står i en krevende periode med stor økonomisk usikkerhet og store omstillingsbehov. I langtidsplanen for forskning og høyere utdanning heter det at kjente samfunnsutfordringer er blitt mer akutte, og at forskning og høyere utdanningen er viktigere enn noen gang. Det er Unio enige i, og vi har derfor sett med bekymring på at stadig flere sentrale kunnskapsinstitusjoner i Norge rammes av budsjettkutt. Disse kuttene resulterer i at viktig fagmiljøer svekkes, at verdifull kompetanse forsvinner ut, og forutsetningene for å tilby forventede tjenester reduseres.

Unio er derfor fornøyd med at regjeringen i forslag til revidert nasjonalbudsjett, som lovet, kompenserer for økt pris- og lønnsvekst, og bevilger om lag 1 mrd. kr til UH-sektoren. Det gjør at det sannsynligvis ikke må gjennomføres ytterligere kutt i kjerneaktivitetene, og bidrar til å sikre kvalitet i utdanning og forskning. Unio minner samtidig om at dette ikke er friske midler til økt aktivitet eller satsninger. UH-sektoren fikk i 2023 kutt på over 521 millioner kroner, og regjeringen innfrir dermed ikke målet om å styrke institusjonenes basisbevilgninger. Unio forventer at det følges opp i statsbudsjettet for 2024.

Unio er skuffet over at regjeringen ikke reverserer vedtaket om å innføre skolepenger for tredjelandstudenter. Det bryter med gratisprinsippet, er usolidarisk og gjør læringsmiljøet fattigere og mindre mangfoldig. Vedtaket er i strid med regjeringsplattformen, går på tvers av innspill fra en samlet sektor, og er i tillegg ikke tilstrekkelig utredet. Prop. 68 L (2022-2023) behandles av Stortinget 23. mai 2023. Unio oppfordrer et samlet Storting til å ta ansvar og snu i denne saken.

Norsk innovasjons- og omstillingsevne er avhengige av at slagkraftige og kunnskapsintensive fagmiljøer har langsiktige og forutsigbare rammebetingelser. Unio har etterlyst en kraftigere forskningsinnsats og er kritisk til at langtidsplanen for forskning og høyere utdanning er helt uten forpliktende opptrappingsplaner. Det er positivt at både Forskningsrådet og forskningsinstitutter kompenseres for pris- og lønnsveksten. Samtidig opprettholdes departementenes forskningskutt. Det svekker forutsetningene for kunnskapsbasert forvaltning og politikktutforming. Unio minner om at langtidsplanen er ambisiøs og kunnskapsbehovene store. Forskning er samfunnsberedskap og investering for fremtiden. Nye tall fra SSB viser at Norge fortsatt er det landet i Norden som investerer minst i FoU som andel av BNP. I 2021 økte avstanden til de andre nordiske landene ytterligere. Det skyldes at utgiftene til FoU vokser mindre en BNP-veksten. Unio forventer at det offentlige i statsbudsjett for 2024 tar et langt større ansvar for den totale forskningsinnsatsen.

Institusjonene i ABM-sektoren har et bredt mandat som inkluderer forskning og ivaretagelse av kulturarven. Unio er fornøyd med at regjeringen i revidert nasjonalbudsjett bidrar til å lette situasjonen for museum, bibliotek og arkiv ved å gi bevilgninger for å kompensere for lønns- og prisvekst, i tillegg til at noen også får støtte til lokale prosjekter.

Regjeringen foreslår flere og store endringer i organisering av landets helseforvaltning. Forslaget til ny organisering hviler på en rapport som ikke har vært ute på høring hos de berørte fagforbundene i forvaltningen. Det er svært uheldig at de relativt omfattende endringene kommer etter en prosess uten reell medvirkning fra de som sitter med fagansvar i de berørte etatene. Unio forutsetter at fagpersoner og tillitsvalgte blir involvert på en helt

annen måte enn fram til nå, i det omfattende arbeidet som nå skal igangsettes i gjennomføringsprosjektet. Organisatoriske endringer har både økonomiske og andre omkostninger. De foreslåtte endringene i helseforvaltningen er såpass omfattende at de vanskelig vil kunne la seg gjennomføre innenfor gjeldende budsjetttrammer slik som forutsatt i RNB, uten at dette vil medføre kutt i andre aktiviteter.

Unio krever:

- Regjeringens tiltak for å rekruttere og beholde lærere må styrkes og videreføres.
- Målet for NOKUT må være fortgang i søknader om akkreditering fra både fagskoler, universiteter og høyskoler.
- Regjeringens ambisjon i Hurdalsplattformen om å øke basisfinansieringen i UH må følges opp. Økt aktivitet og nye satsinger må følges opp med friske midler.
- Reverser vedtaket om innføring av studieavgift for tredjelandsstudenter.
- I tråd med tidligere innspill ber Unio om at statens forskningsinnsats økes til 1,5 prosent av BNP i inneværende stortingsperiode.
- Det må settes av egne midler til gjennomføringsprosjektet i den sentrale helseforvaltningen, slik at omkostningene ved omorganiseringen ikke medfører kutt i andre aktiviteter.

Politiet

Budsjettsituasjonen i politiet er bekymringsfull. Allerede på nyåret var det en kraftig nedbemanning med 222 politiårsverk. I mars innhentet Politiets Fellesforbund informasjon fra de tillitsvalgte i politidistriktene. Analysen viste en reduksjon tilsvarende 847 mill. kroner, som ville medført et kutt på minimum 330 årsverk. Politiforums kartlegging i mai viste en ytterligere forverring med en stipulert nedbemanning på 552 stillinger.

Ved første øyekast kan det se ut som en styrking i Revidert budsjett med 856 mill. kroner er høyt. Det er imidlertid ikke nok til å dekke inn store etterslepet på budsjettet. Ser vi på de ulike postene i forslaget er det kun 355 mill. kroner som vil bidra til å styrke politidistriktenes driftsbudsjetter. Konsekvensen er at det fortsatt styres mot nedbemanning i norsk politi.

Vennlig hilsen

Unio

Ragnhild Lied /s/
leder

Erik Orskaug /s/
Sjeføkonom

UTDANNINGS
FORBUNDET

**FORSKER
FORBUNDET**

POLITIETS
FELLESFORBUND

 Presteforeningen

ergoterapeutene

a AKADEMIKER
FORBUNDET

 Det Norske Diakonforbund
The Norwegian Association of Deacons

 Skatte revisorenes
Forening

Unio har 390.000 medlemmer: lærere, lektorer, førskolelærere, sykepleiere, forskere, politi, prester, fysioterapeuter, ergoterapeuter, diakoner, skaterevisorer, konsulenter, ledere, radiografer, maskinister, bibliotekarer og tannpleiere

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier :
sikre full sysselsetting : øke forskningen : kjempe mot offentlig fattigdom og
privatisering av sentrale offentlige tjenester : øke verdsettingen av
utdanningsgrupper i offentlig sektor : sikre gode trygde- og
pensjonsordninger